

LIFELONG LEARNING IN HIGHER EDUCATION COURSE BOOKS: INTRODUCTION TO EDUCATIONAL SCIENCES COURSE BOOK SAMPLE

Dilşat Peker Ünal¹

Dr. Öğr. Üyesi Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi,

dilsat.unal@bozok.edu.tr

Abstract

To determine the situation of gaining lifelong learning skills of course books to the students which are being used in higher education establishes the general aim of this research in the context of this general aim, the questions below have been tried to be answered “what is the situation of gaining lifelong learning skills of two books which have been preferred mostly in Introduction to Educational Sciences course in 2017-2018 semester?” and also “does the situation of gaining lifelong learning skills of Introduction to Educational Sciences course books differed according to the ideas of academicians and students?”. Document analysis from qualitative research methods has been used to reply to these research questions. 5 categories and 29 sub criteria developed by Hummel (1988) have been applied to Introduction to Educational Sciences course books by 2 academicians and 3 students. At the end of the analysis, it has been reached that course books have been insufficient in gaining lifelong learning skills. According to the findings, proposals have been established as course book writers and publishing house employees should have knownledge on lifelong learning skills and gaining these skills by the way of books, also lifelong learning skills should be added to the measurements being used in the evaluation of the course books

Keywords: Lifelong learning, course books, book examination, introduction to educational sciences.

DERS KİTAPLARINDA SUNULAN İÇERİĞİN YAŞAM BOYU ÖĞRENME BECERİLERİNİ KAZANDIRMA DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Özet

Bu çalışmanın amacı yükseköğretimde kullanılan ders kitaplarının öğrencilere yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumunu belirlemektir. Bu genel amaç kapsamında 2017-2018 öğretim yılında en çok tercih edilen iki Eğitim Bilimine Giriş kitabının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu konusunda öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerinin ne olduğu ve bu görüşler arasında bir fark olup olmadığı araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır. Bu sorulara yanıt vermek için doküman analizi ve betimsel analizden yararlanılmıştır. Ders kitapları Hummel (1988) tarafından yaşam boyu öğrenme becerilerinin öğretim programları aracılığı ile kazandırılma durumunun belirlenmesi amacıyla geliştirilen 5 kategori ve 29 alt ölçüt bağlamında öğretim üyesi ve öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir. Ulaşılan veriler analiz edildiğinde ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırmada yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularla ilgili olarak; kitap yazarlarının ve yayınevi çalışanlarının yaşam boyu öğrenme becerileri ve bu becerilerin kitaplar aracılığı ile kazandırılması konusunda bilgi sahibi olmaları gerektiği, ders kitaplarının değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlere yaşam boyu öğrenme becerilerinin eklenmesi gerektiği konusunda öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelime: Yaşam boyu öğrenme, ders kitapları, kitap inceleme, eğitim bilimine giriş.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-1370-4950>

GİRİŞ

Bilgi miktarındaki artış, yaşam biçimlerindeki değişiklikler ve teknolojik ilerlemeler bireylerin sahip oldukları bilgi ve becerilerin çok hızlı değişmesini gerektirmektedir. Bu durum bireylerin yaşam boyu öğrenme becerilerine sahip olmasını gerektirmektedir. Soran, Akkoyunlu ve Kavak (2006, s.202) tarafından “eğitim ve öğrenme sürecini, hayatın belli bir bölümüne sıkıştırmanın aksine; evde, işte, kafede, vb. her yerde ve bütün yaşam boyu sürecek bir süreç haline dönüştürmek” olarak tanımlanan yaşam boyu öğrenme becerileri bireylere sahip oldukları bilgi ve becerileri güncelleme olanağı sunmaktadır.

Yaşam boyu öğrenme becerileri Coşkun ve Demirel’in (2012, s.110), Cornford, 2002; Crowther 2004; Adams, 2007; Koç, 2007’den yapılan alıntıda belirtildiğine göre; sürekli biçimde öğrenme arzusu ve kendi öğrenmesinin sorumluluğunu taşıma; öğrenme stratejilerini bilme ve uygulama; sözlü ve yazılı iletişim kurabilme; bilgi teknolojilerini kullanma; kendini geliştirme, kavrayarak okuma, öz düzenleyici öğrenme, problem çözme, araştırma ve eleştirel düşünme becerisine sahip olma olarak sıralanmıştır. Bu becerilerin kazanılmasında ve uygulanmasında örgün eğitimde yayın olarak kullanılan ders kitaplarının büyük etkisi vardır. Bu çalışmada, öğretim üyesinden sonra öğrencilerin kolayca ulaşabildikleri tek bilgi kaynağı olan ders kitaplarının içeriğinin yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerine göre belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada üç ülkenin (Singapur, Amerika Birleşik Devletleri ve Wales (UK)) ders kitaplarında yer alan yaşam boyu öğrenme becerilerinin belirlenmesi amacıyla UNESCO tarafından yürütülen bir projede kullanılan ve Hummel (1988) tarafından geliştirilen ölçütler kullanılmıştır. Bu ölçütler yükseköğretimde kullanılan ders kitaplarının içeriklerinin değerlendirilmesi amacıyla ilk kez kullanılmıştır. Hummel (1988) tarafından geliştirilen 5 kategori ve 29 alt ölçüt eğitim fakültelerinin birinci sınıfında uygulanan “Eğitim Bilimine Giriş” dersi kitaplarının içeriğinin seçilen birer bölümüne 2 öğretim üyesi ve 3 öğrenci tarafından uygulanmıştır.

Yükseköğretim ve Yaşam Boyu Öğrenme

Yükseköğretim bireylere yeni bir konuda uzmanlaşma ya da uzman oldukları konudaki bilgi ve becerilerini güncelleme fırsatını verdiği için yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazanılmasında büyük önem taşımaktadır. Dinevski ve Dinevski (2004) yaşam boyu öğrenmede yükseköğretim kurumlarının rolünü; “kişisel gelişimi başlatmak ve sürdürmek, çalışan yetişkinleri de kapsayacak lisans eğitimleri düzenlemek, üniversite düzeyinde bilgi üretmek ve yaymak, bilginin yayılmasını sağlayacak yöntemler geliştirmek, e-öğrenme ve ağ tabanlı çalışma yöntemleri geliştirmek, sanal üniversite oluşturmak” olarak sıralamışlardır. Yükseköğretimde yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılmasına Avrupa çapında ortak yükseköğretim çerçevesi oluşturma fikrinin temelini atıldığı Bologna çalışmalarında da yer verilmiştir. Bologna çalışmaları kapsamında oluşturulan Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA) yaptığı bir toplantı sonrası yayınladığı ve 32 ülkenin eğitim bakanları tarafından imzalanan bildiriye yaşam boyu öğrenme konusuna vurgu yapılmıştır. Aynı vurgunun yapıldığı Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “GreenPaper on Teacher Education in Europe” başlıklı raporda (2000) pek çok Avrupa Birliği ülkesinde öğretim işinin yaşam boyu gelişmeyi gerektiren ve tam zamanlı bir iş olarak görüldüğü, farklı ülkelerde geleneklerden kaynaklanan farklı uygulamaların görüldüğü, bu farklı uygulamaların bir araya getirilerek ortak bir çatı altında toplanması gerektiği, bu kapsamda yapılabileceklerden birisinin de öğretmenin “yaşam boyu öğrenme destekçisi” olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” (2007, 149) başlıklı raporda da “Anadolu Üniversitesi açık öğretim programlarının program çeşitliğinin artırılarak yaşam boyu eğitim işlevinin ağırlığının da sürekli artacağı, zaman içinde yaşam boyu eğitim ilkesinin eğitim sistemlerini belirlemede daha merkezi bir konum alacağı düşünülüyor” belirtilmiştir. Strateji belgesinde yaşam boyu öğrenme kavramı sadece açık öğretim programlarının çeşitliliği ile ilişkilendirilmiştir.

Yükseköğretim kurumlarının fiziksel yapısı, öğretim üyelerinin nitelikleri, izlenen eğitim programları ile sınıflarda uygulanan yöntem ve teknikler, kullanılan eğitim araç gereçleri, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları öğrencilerin yaşam boyu öğrenme becerilerini geliştirecek biçimde

düzenlenmelidir. Bu düzenlemelerde bireylerin yükseköğretim kademesinden mezun olduktan sonra bile öğrenme gereksinimi duyması, bu gereksinimini karşılamak için çeşitli girişimlerde bulunması, öğrenmeden zevk alması, öğrendiklerini günlük yaşamda kullanması, yeni bilgi üretmesi, üretilen bilgiler arasında bağlantılar kurması, yaratıcı olması ve kendine güvenmesi amaçlanmalıdır. Sıralanan bu amaçlara ulaşmada en önemli öğelerden birisi de yükseköğretim kurumlarında uygulanmakta olan eğitim programlarıdır. Cropley ve Knapper (1983) yükseköğretimde hazırlanacak programlar aracılığı ile yaşam boyu öğrenmenin geliştirilebileceğini belirtmişlerdir. Boulton ve diğerleri (1966) yaşam boyu öğrenmenin gerçekleşmesi için üniversite programlarının öğrencilerin kendi öğrenmelerini kontrol edebilecekleri, okuma, özetleme, sunum yapma ve tartışmayı içeren, öğrenmek için neye ve neden ihtiyaçları olduğuna karar verebilecekleri ve sonra kendi kendilerine literatürü araştırma sorumluluğunu alabilecekleri etkinliklerle düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Harpe ve Radloff, 2000). Ayrıca Cropley ve Dave (1978)'den alıntı yapan Cropley ve Knapper (1983, s.19) yaşam boyu öğrenmenin geliştirilmesi için derslerin veya ünitelerin içeriklerinde “Bu nedir?”, “Neden önemlidir?”, “Bu durum hangi koşullar altında gerçekleşebilir?” gibi soruların sorulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Yaşamboyu Öğrenme ve Ders Kitapları İlişkisi

Yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırmayı amaçlayan bir eğitim programının amaç, içerik, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme öğelerinin bu amacı gerçekleştirmeye hizmet edecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Eğitim programının içeriğinin yer aldığı ders kitapları da yaşam boyu öğrenme becerisini kazandıracak yapıda hazırlanmalıdır. Ders kitapları hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından eğitimin her kademesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Eğitim programı ile öğretmen ve öğrenciler arasında köprü görevi gören ders kitapları, programın amaçlarına ulaşmasında bir araç olarak da kullanılmaktadır. Seguin (1989, s.20)'in belirttiği gibi az gelişmiş ülkeler öğrenciler için ders kitaplarına büyük önem vermekte, öğretmenler için de ders kitapları en önemli rehber olmaktadır. Ayrıca sınıftaki herkes tarafından kullanılabilen bir araç olması, içeriğin çizimler, haritalar, diyagramlarla desteklenmesi ve üretim maliyetinin düşük olması da ders kitaplarının önemini artırmaktadır. Seguin (1989, s.18) ders kitaplarının eğitim sistemindeki rollerini üç ana başlıkta toplamıştır:

- 1- *Bilgi aktarma*; Ders kitapları belirli bir konudaki bilgiyi, belirli bir tema üzerinden, düzenlenmiş-sıralanmış olarak ve ilerlemeyi sağlayacak şekilde sunmaktadır.
- 2- *Öğrenmeyi düzenleme*; Ders kitaplarının içinde bir öğrenme süreci yer almaktadır. Öğretilecek parçalar birbirlerini izleyerek içerikte ilerlenmesini sağlamaktadır. Bu ilerlemede sadece akademik bilginin artması değil, teori-uygulama-alıştırma-örneklendirme-analiz arasında ilişki kurmayı sağlayacak bağlantılar da sunmaktadır.
- 3- *Öğrencinin öğrenmesini yönlendirme*; Ders kitapları öğrencinin günlük yaşamı ya da okul dışı dünyayı anlamasını sağlamakta, öğrencinin kendi deneyimlerini oluşturmasına olanak vermekte, öğrencinin sahip olduğu bilgi ve beceriyi kullanabileceği aktiviteler sunmaktadır.

Ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırmada bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nitelikleri belirlemek amacıyla Clark, Fiasca, Pickens ve Simpson (1980) tarafından yapılan bir çalışmada bazı ölçütler belirlenmiş ve bu ölçütler sosyal bilimler ve biyoloji ders kitaplarında uygulanmıştır. Ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırabilmesi için sahip olması gereken nitelikler; ilgi-merak uyandırmak (öğrencileri öğrenmeye teşvik etmek, konu hakkında merak uyandırmak, konuya ilgi çekmek), bilginin transferini sağlamak (öğrencilerin öğrendikleri bilgileri gerçek yaşamlarında kullanabilmeleri için cesaretlendirmek), yaratıcılığı ve öz yönetimi desteklemek (öğrencilerin yaşam boyu öğrenen bireyler olmaları için sahip olmaları gereken özerklik, bağımsızlık ve özgüven becerilerini kazandırmak), disiplinler arası ilişki kurdurabilmek (diğer disiplinlerle bağlantı kurmak) ve esnek olmak (ders kitabının öğretmen, öğrenci ve aileler tarafından farklı yollarla bilgi edinmek için kullanılması) olarak belirlenmiştir. Bu niteliklerin bulunduğu kitaplar öğrencilerin ilgisini çekmekte, öğrenciler kitapları temel başvuru kaynağı olarak görmekte, öğrenmeye yönelik olumlu tutum oluşturmada dolayısıyla öğrenciler yaşam boyu öğrenen bireyler haline gelmektedirler.

Hummel tarafından 1988 yılında yapılan bir başka çalışmada da ders kitapları yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumlarına göre incelenmiştir. Bu çalışma UNESCO desteği ile gerçekleştirilmiş, Singapur, Amerika Birleşik Devletleri ve Wales’de öğrencilerin zorunlu eğitim kapsamında kullandıkları sosyal bilimler, coğrafya, uygarlık tarihi ve bilim ders kitapları doküman analizi yapılarak analiz edilmiştir. Ders kitaplarının analizinde Clark ve diğerleri (1980) tarafından sosyal bilimler ve biyoloji ders kitaplarının analizinde kullanılan kategoriler geliştirilerek yeniden kullanılmıştır.

Yaşam Boyu Öğrenme Becerisini Kazandıracak Ders Kitabı Nitelikleri

Yaşam boyu öğrenme becerisinin kazanılması için öğrencilerin bilişsel hazırbulunuşluğa sahip olmaları, duyuşsal alanda bazı tutumlara sahip olmaları ve bazı becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu bilgi, beceri ve tutumların kazanılmasını sağlayacak öğretim araçlarından birisi de ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırmak için sahip olması gereken nitelikler Hummel (1988) tarafından geliştirilmiştir. Bu nitelikler 5 kategori 29 alt ölçütten oluşmaktadır. Kategoriler;

- 1- Öğrenmede motivasyonu sağlama,
- 2- Bireylere yaratıcılık ve özyönetim becerilerini kazandırma,
- 3- Bilginin günlük yaşam transferini gerçekleştirme,
- 4- Disiplinler arası ilişki kurma,
- 5- Esnek olma, olarak sıralanmıştır. Her bir kategori kendi içinde alt kategorilere ayrılmıştır.

1- “Öğrenmede motivasyonu sağlama” kategorisinde; yaşam boyu öğrenmede motivasyonun en temel öge olduğu, öğrencilerin öğrenmeye yönelik motivasyonlarının ders kitabından etkilendiği belirtilmiştir. Bu kapsamda ders kitabının biçimsel özelliklerinin, içerik özelliklerinin, kitapta kullanılan dilin ve öğrenciye sunulan öğrenme deneyimlerinin öğrenmeyi motive ettiği belirtilmiştir. Bu kategorinin alt boyutlarını;

1.1. Kitabın biçimsel özellikleri:

- 1.1.1. (1)Renkli ve ciltli bir kapak,
- 1.1.2. (2)Kapak ve içerikte renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler, resim parçaları bulunma durumuna,

1.2. Kitabın içerik özellikleri:

- 1.2.1. (3)İçerik sunumunda konunun öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik olması,
- 1.2.2. (4)İçeriğin öğrencinin ilgisini çekecek biçimde görsel çekicilerle birlikte sunulmasına,

1.3. Kitabın dili:

- 1.3.1. (5) Dilin okunabilir ve anlaşılabilir olmasına ve

1.4. Öğrenciye sunulan öğrenme deneyimlerinin çeşitliliği:

- 1.4.1. (6)İçerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerinin yer alması,
- 1.4.2. (7) Öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını sağlama oluşturmaktadır.

2- “Bireylere yaratıcılık ve özyönetim becerilerini kazandırma” kategorisinde; yaşam boyu öğrenen bireyler olmak için bireylerin öğrenme süreçlerini yönetmeleri bunun gereği olarak “yaratıcılık ve öz yönetim” becerilerine sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu başlık altında yaratıcılık ve öz yönetim için sahip olunması gereken tutum ve davranışları ile yetenek ve beceriler sıralanmıştır, bu tutum ve davranışlar ile yetenek ve becerilerin ders kitapları aracılığı ile öğrencilere kazandırılması gerektiği belirtilmiştir.

2.5. Tutum ve davranışlar başlığında:

- 2.5.1. (8)Öğrencilerin özerk ve bağımsız öğrenenler olmasını destekleme;
- 2.5.2. (9)Öğrencilerin özgüvene sahip öğrenenler olmasını destekleme;
- 2.5.3. (10)Öğrencilerin girişimci olmasını destekleme;
- 2.5.4. (11)Öğrencilerin öğrenme yeteneklerine güvenen öğrenenler olmasını destekleme;
- 2.5.5. (12)Öğrencilerin yaratıcı öğrenenler olmalarını destekleme;
- 2.5.6. (13)Öğrencilerin eleştirel olmalarını destekleme;
- 2.5.7. (14)Öğrencilerin iletişim kurmaya açık olmalarını destekleme;
- 2.5.8. (15)Öğrencilerin meraklı ve ilgili olmalarını destekleme;

2.6. Yetenek ve beceriler başlığında;

- 2.6.1. (16)Öğrenme amaçlarını belirleme ve bağımsız öğrenenler olma;
- 2.6.2. (17)Öğrenme sürecini değerlendirme;
- 2.6.3. (18)Problem çözme ve analiz etme;
- 2.6.4. (19)Çeşitli kaynaklardan bilgi toplama;
- 2.6.5. (20)Araştırma, keşfetme;
- 2.6.6. (21)İşbirliği yapma;
- 2.6.7. (22) Karar verme yer almaktadır.

3. “Bilgiyi günlük yaşama transfer etme” kategorisinde öğrencilerin öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarında kullanmalarının çeşitli problemlerin çözümünde etkili olduğu, bu durumun bireylerin yaşam boyu öğrenenler olmalarında yardımcı olduğu belirtilmiş ve ders kitaplarının günlük yaşama uygun durumları öğrencilere sunması, öğrencilerin bilgilerini günlük yaşama aktarmalarını sağlayacak içerik düzenlemelerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda ders kitapları:

- 3.7. (23) Gerçek yaşam durumlarının ders kitaplarında canlandırılması,
- 3.8. (24) Ders kitaplarının dışındaki dünyayı tanıtıcı içeriğin kitapta yer alması ve
- 3.9. (25) Ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesine göre analiz edilmiştir.

4. Yaşam boyu öğrenen bireyler olmada öğrencilerin “disiplinler arası ilişki kurma” becerisine sahip olmaları gerektiği böylece olup bitenleri anlamalarının ve problem çözmelerinin kolaylaşacağı belirtilmiştir. Disiplinlerarası bakış açısına sahip olan bireylerin bir duruma farklı açılardan bakabileceği böylece konuyu anlamasının kolaylaşacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda ders kitaplarının şu özelliklere sahip olması istenmektedir:

- 4.10. (26)Biçimsel olarak disiplinlerarası bağlantı kurma (ders kitabının birbirinden bağımsız disiplinleri tek bir konu etrafında ilişkilendirmesi)
- 4.11. (27)İçerik olarak disiplinlerarası bağlantı kurma (içerik sunumunda konu anlatımında ve örneklerde bir konunun farklı disiplinlerle ilişkilendirilmesi)
- 4.12. (28)Kullanılan öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantı kurmayı desteklemesi (içerik sunumunda yararlanılan yöntem ve tekniklerde öğrencilerin farklı disiplinlerde araştırma yapmasını sağlayacak düzenlemeler yapılması)

5. Yaşam boyu öğrenmenin öğrenilmesinde; ders kitaplarının farklı gereksinimleri olan ve öğrenme biçimleri/yolları birbirinden farklı olan bireyler tarafından kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda “Esneklik” kategorisinde;

- 5.1. (29) “Esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanımı” değerlendirme ölçütüne göre de analiz yapılmıştır.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada Eççapan (2013) tarafından yaşam boyu öğrenme becerilerinin ders kitaplarında yer alma düzeyi incelenmiş, ilkokullarda 2011-2012 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan dördüncü sınıf Türkçe ders kitapları yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumlarına göre analiz edilmiştir. Analiz sonunda, incelenen kırk metinde etkili okuma yazma becerileri, sosyal beceriler ve öğrenmeyi öğrenme becerilerine “en çok”, kendi öğrenmesinden sorumlu olma, derinlemesine akıl yürütebilme becerisine “en az” yer verildiği görülmüştür. Bunun yanında açıklayıcı metinlerin şiir türüne göre; uzun metinlerin kısa metinlere göre yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırmada daha etkili olduğu görülmüştür. Ders kitaplarının öğrenen özerkliğini sağlama durumunu belirlemek için Reinders ve Balçıkanlı (2011) tarafından yapılan bir araştırmada Türkiye’deki satış oranlarına göre belirlenen beş İngilizce öğretimi ders kitabı, öz yönetimli öğrenme döngüsünde yer alan basamaklara göre incelenmiştir. Bu döngüdeki basamaklar; amaçları belirleme, öğrenmeyi planlama, kaynakları seçme, strateji belirleme, uygulama, süreci izleme, değerlendirme ve düzenleme, öğrenme gereksinimlerini belirleme olarak tanımlanmıştır. Öğrenme gereksinimleri basamağını döngüdeki amaçları belirleme izlemektedir. Bu basamaklara göre belirlenen ders kitapları “bilgi” ve “uygulama” olarak iki başlıkta iki yazar tarafından analiz edilmiştir. Diğer bir ifade ile ders kitabının “amaçları belirleme” basamağında hem bilgi vermesi hem de uygulama yaptırması beklenmiş, kitapların içerikleri bu anlayışa göre analiz edilmiştir. Araştırmanın sonunda incelenen ders kitaplarının öğrenen özerkliğini az geliştirdiği ve öğrencilere bu konuda sınırlı deneyim sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşam boyu öğrenme becerisini kazandıracak ders kitaplarının sahip olması gereken nitelikler ile ilgili sınırlı sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalardan Hummel (1988) tarafından geliştirilen niteliklerin ders kitaplarının içeriklerinin yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırma durumunu belirlemede kullanılabileceği görülmektedir. Bu niteliklerin yükseköğretim kademesinde kullanılan ders kitaplarında bulunma durumlarını belirlemek bu araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda Eğitim fakültelerinin birinci sınıflarında eski öğretmen yetiştirme lisans programlarında “Eğitim Bilimine Giriş”, yeni öğretmen yetiştirme lisans programlarında ise “Eğitime Giriş” adıyla yer alan dersin kitaplarının seçilen bölümlerinin içeriklerinin yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu analiz edilmiştir.

“Eğitime Giriş” dersi öğretmen yetiştirme lisans programlarının ilk yarıyılında yer alan bir öğretmenlik meslek bilgisi dersidir. Ders kapsamında eğitimin temel kavramları, eğitimin diğer bilimlerle ilişkisi ve işlevleri (eğitimin felsefi, sosyal, hukuki, psikolojik, ekonomik, politik temelleri), eğitim biliminin tarihsel gelişimi, 21. yüzyılda eğitim biliminde yönelimler, eğitim biliminde araştırma yöntemleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin yapısı ve özellikleri, eğitim sisteminde öğretmenin rolü, öğretmenlik mesleğinin özellikleri, öğretmen yetiştirme alanındaki uygulamalar ve gelişmeler öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sıralanan konu başlıkları ile öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği hakkında temel bilgilere sahip olması amaçlanmaktadır. Eğitime Giriş dersi öğrencilerin Eğitim Fakültesinde karşılaştıkları ilk meslek bilgisi dersidir; öğrenciler eğitimle ilgili

temel kavramları, eğitimin kapsamını, ilgi alanını, diğer disiplinlerle ilişkisini bu derste öğrenmektedirler. Öğretmen adaylarının, öğretmenlik mesleğine yönelik bilişsel ve duyuşsal özellikler kazanmalarını sağlayan Eğitime Giriş dersine yönelik olumlu tutumları, mesleki gelişimleri açısından önem taşımaktadır. Bu ders kitabının sahip olduğu nitelikler de öğretmen adaylarının olumlu mesleki tutum geliştirmelerinde etkili olacaktır. Diğer bir ifade ile öğretmen adaylarının kendilerini sürekli yenileme, geliştirme çabalarını etkileyecek, yaşam boyu öğrenen bireyler olmalarını sağlayacak öğelerden birisi de Eğitime Giriş ders kitabıdır. Literatür tarandığında Gök, İpek, Yaylacı ve Beldağ(2016) tarafından eğitim fakültelerinde ders kitabı olarak okutulan Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Bilimine Giriş, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi ile Sınıf Yönetimi kitaplarının çeşitli değişkenlere bağlı olarak incelendiği görülmüştür. Öğretim üyelerinin görüşlerinin alındığı çalışmada 111 kitap incelenmiş, kitapların teori ve pratik bütünlüğünü sağlamadığı, sadece batılı kaynaklardan derlendiği, özellikle editörlü kitaplarda bölümler arası kopukluğun bulunduğu, kavram birliğinin olmadığı, alanında uzman olmayan yazarların varlığının kitapların özgünlüğüne ve kalitesine zarar verdiği, YÖK kapsamına uygun yazma çabasının kitapların bilimselliğini olumsuz etkilediği, kitaplarda kullanılan dilde ve anlatımda önemli sorunlar ve ciddi tercüme hataları olduğu belirlenmiştir. Bu niteliklere sahip kitapların öğrenciler üzerinde olumlu etki bırakmayacağı düşünülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda yükseköğretimde ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu ile ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüş, bu nedenle Eğitime Giriş ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerisini kazandırma durumunun belirlenmesi ile ilgili bir çalışmanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu araştırmanın amacı Eğitim Fakültelerinin birinci yıl güz dönemi öğretim programında yer Eğitime Giriş dersi için hazırlanan kitapların yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumunu ortaya koymaktır. Bu genel amaç kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Eğitime Giriş dersinde 2017-2018 öğretim yılında en çok tercih edilen iki kitabın yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu nedir?
- 2- Eğitime Giriş dersi kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerine göre farklılık göstermekte midir? sorularına yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma sorularına yanıt vermek için nitel araştırma desenlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda ilk araştırma sorusuna yanıt vermek için “doküman incelemesi” kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım, Şimşek, 2005, s.187). Doküman incelemede; analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve değerlendirme yapılması aşamaları izlenmiştir. Bu basamağı ikinci araştırma sorusuna yanıt vermek için kullanılan “betimsel analiz” izlenmiştir. Betimsel analizde veriler araştırma sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında incelenecek kitapların belirlenmesinde, merkezi Ankara’da bulunan, akademik ve eğitim yayıncılığı ile tanınan iki yayınevinin (X ve Y olarak kodlanmışlardır) verilerinden yararlanılmıştır. 2017-2018 öğretim yılında X yayınevi 5, Y yayınevi ise 14 Eğitim Bilimine Giriş ders kitabı yayınladığını belirtmiştir. Yayınlanmış olan bütün kitapların değerlendirilmesi mümkün olmayacağından her iki yayınevinin en çok satan Eğitim Bilimine Giriş kitapları, yayınevlerinden alınan satış rakamlarına göre belirlenmiş, bu kitaplardan birer bölüm seçilerek inceleme kapsamına alınmıştır. Bölüm seçiminde Eğitim Fakültesindeki öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik bilişsel ve duyuşsal kazanımlarının temelini oluşturması beklenen “Öğretmenin Roller” konusu seçilmiştir. Öğretmenin rolleri konu başlığı X yayınevi tarafından basılan kitapta (bundan sonra A kitabı olarak belirtilecektir) “Eğitim Sisteminde Öğretmenin Rolü”, Y yayınevi tarafından basılan kitapta (bundan sonra B kitabı olarak belirtilecektir) ise “Bir Meslek

Olarak Öğretmenlik” başlıkları altında yer almaktadır. A kitabında Öğretmenin Roller; Öğreticilik, Eğiticilik ve Bilgi Yayıncılık; Temsilcilik; Liderlik; Sosyal Lider; Model Olma; Değişimci-Yenilikçi; Yargıçlık-Hakemlik; Ana Baba olarak sıralanmıştır. B kitabında ise Öğretmenin Roller; Fark yaratan Öğretmen ve Rolü; Öğretme işi ve Öğretmen; Yaratıcılık ve öğretmen; Oyun ve öğretmen; Hayal Kurdurmak ve öğretmen; Disiplin ve öğretmen; İletişim ve öğretmen başlıkları yer almaktadır. A kitabında öğretmenin rolleri 6, B kitabında ise öğretmenin rolleri 11 sayfada anlatılmıştır.

Analiz için bir eğitim fakültesinde Eğitim Bilimine Giriş dersi programını uygulayan ve adı geçen iki farklı kitabı kullanan iki öğretim üyesinden ve bu kitapları, seçilen öğretim üyeleri ile birlikte kullanan, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 3 öğrenciden toplanan verilerden yararlanılmıştır. Öğretim üyeleri ve öğrencilerin belirlenen ölçütlere göre kitap bölümlerini incelemeleri istenmiştir.

Veri toplama araç ve teknikleri

Araştırmanın birinci sorusuna yanıt vermek için Hummel (1988) tarafından geliştirilen kategorilerden ve alt değerlendirme ölçütlerinden yararlanılmıştır. Bu kategoriler; öğrenmede motivasyonu sağlama, yaratıcılık ve özyönetim becerilerine sahip olma, bilgiyi günlük yaşama transfer etme, disiplinler arası ilişki kurma ve esnekliktir. Bu kategoriler ve alt kategoriler bir tablo içine yerleştirilerek öğretim üyeleri ve öğrencilere sunulmuştur.

Veri toplama aracının kullanımı konusunda öğretim üyeleri ve öğrencilere kısa bir eğitim verilmiştir. Bu eğitimde kategorilerin anlamları açıklanmış, açıklanan kategorinin bir ders kitabında nasıl olması gerektiği örneklerle gösterilmiş, incelemesi yapılacak A ve B kitapları dışında bir ders kitabının, tesadüfi yöntemle seçilen bir sayfası açıklamalar doğrultusunda örnek olarak araştırmacı ve katılımcılarla analiz edilmiştir.

Araştırmada kategori analiz birimi olarak “cümle”ler ve anlamsal bütünlüğü olan paragraflar belirlenmiştir. A kitabında “Eğitim Sisteminde Öğretmenin Rolü” başlığı 86 cümle, B kitabında ise “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik” bölümü 229 cümle ile öğrenciye sunulmuştur.

Verilerin analizi

Verilerin analizi aşamasında ders kitabının seçilen bölümündeki cümleler/paragraflar öğrenmede motivasyonu sağlama, yaratıcılık ve özyönetim becerilerine sahip olma, bilgiyi günlük yaşama transfer etme, disiplinler arası ilişki kurma ve esneklik kategorilerinde toplam 29 alt ölçüte göre değerlendirilmiştir. Ders kitabının belirlenen bölümünde alt değerlendirme ölçütüne uygun cümle ya da paragraf varsa öğretim üyeleri ve öğrencilerin bu cümle ya da paragrafları belirlemeleri istenmiştir. Verilerin analizinde yalnızca betimsel analiz hedeflendiği için sayısal veriler kullanılmamış, karşılaştırmaya gidilmemiştir.

BULGULAR

Araştırmanın birinci sorusunda belirlenen iki Eğitim Bilimine Giriş ders kitabının seçilen bölümlerinin yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerine göre belirlenmeye çalışılmış, ikinci araştırma sorusunda ise öğretim üyeleri ve öğrencilerin verdikleri yanıtların farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda belirlenen kategori ve alt değerlendirme ölçütlerine göre analiz yapılmış, bulgular öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerine göre sunulmuştur.

“Öğrenmede motivasyonu sağlama” kategorisinde “Kitabın biçimsel özellikleri” başlığında “Renkli ve ciltli bir kapak” ile “Kapak ve içerikte renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler, resim parçaları bulunma durumu” değerlendirme ölçütlerine bakılmıştır. Ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur.

1-Ders kitaplarının kapakları ciltlidir. Bu veri öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir.

2-Ders kitaplarının kapakları renklidir. Kitaplar renkli kapaklarla ilgi çekici olacağı için öğrencilerin ilgisini çekecektir. Bu durum öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

3-Ders kitaplarının kapaklarında ve seçilen bölüm içeriklerinde renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler, resim parçaları bulunmamaktadır. Bu durum öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrenmede motivasyonu sağlama” kategorisinde; “Kitabın içerik özellikleri” başlığında “İçerik sunumunda konunun öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik olması”, “İçeriğin öğrencinin ilgisini çekecek biçimde görsel çekicilerle birlikte sunulması” değerlendirme ölçütlerine bakılmıştır. Her iki ders kitabının seçilen bölümlerinde içerik sunumunda konunun öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik olması” değerlendirme ölçütünün görüldüğü öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu ölçütlerle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö1:“Bilgiyi bir “kutu karalama” aracına indirgeyen test sınavları nedeniyle ilköğretimden başlayarak üniversiteye kadar tüm Türkiye okullarında şu sorular yankılanır: “Bu, benim ne işime yarayacak?”, “Bu formülü ezberlemek bana ileride ne kadar para kazandıracak?”, “Bu şiiirin veznini/ölçüsünü bulabilirsem, ileride Bill Gates ya da Rahmi Koç olma şansım artacak mı?”, “Tanzimat’ın ilanıyla ileride edinmek istediğim BMW arasında ne türden bir ilişki var?” Bu sorularla ya da bunları seslendirmeden kafalarından geçiren öğrencilerin pasif-agresif tavırlarıyla karşılaşmak eğitimcilerin kabusudur.”

Ö2:“Okula başlamadan önce yuvaya gidiyordum. Okulu da yuva gibi sanıyordum ama birden baskı altına girdik. Dersler çoktu, teneffüsler çok kısıydı, çok erken kalkıyordum, öğretmenimiz otururken biraz konuşursak hemen bizi cezalandırıyor. Tuvaletimiz gelince yapamıyoruz, susadığımız zaman su içemiyoruz, bir arkadaşım yere su döktü diye öğretmenimiz su getirmeyi yasakladı. Okulda vanaları kapatıyorlardı açanı da dövüyorlardı, bundan dolayı su içemiyorduk. Ama okul şöyle olsaydı okulu severdim. Teneffüsleri biraz uzatsalar, su içebilsek, tuvaletimiz gelince yapabilesek, öğretmenimiz her yaptığımız şeye kızmasa okulu severim.”

Ö3:“Öğrencilerle okulları hakkında konuşulduğunda, en sık kullandıkları mecaz hapishanedir. Öğrenciler kendilerini hapisteki mahkûmlar, öğretmenleri gardiyanlar ve okul müdürünü de hapishane müdürü olarak görürler.”

Her iki ders kitabının seçilen bölümlerinde “içeriğin öğrencilerin ilgisini çekecek biçimde görsel çekicilerle birlikte sunulması” ile ilgili değerlendirme ölçütü öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından görülmemiştir.

“Öğrenmede motivasyonu sağlama” kategorisinde; “Kitabın dili” başlığında “Dilin okunabilir ve anlaşılabilir olması” değerlendirme ölçütüne bakılmıştır. Her iki ders kitabının da seçilen bölümlerinin dili anlaşılırdır. Bu durum öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrenmede motivasyonu sağlama” kategorisinde; “Öğrenciye sunulan öğrenme deneyimlerinin çeşitliliği” başlığında “İçerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerinin yer alması” ve “Öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını sağlama” değerlendirme ölçütlerine bakılmıştır.

Her iki ders kitabının da seçilen bölümlerinde içerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerinin yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Aynı başlık altında yer alan “Öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını sağlama” ölçütünün de seçilen ders kitabı bölümlerinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

“Bireylere yaratıcılık ve özyönetim becerilerini kazandırma” kategorisinde; “Yaratıcılık ve öz yönetim” başlığı altında “Yaratıcılık ve öz yönetim için sahip olunması gereken tutum ve

davranışlar” ile “Yaratıcılık ve öz yönetim için sahip olunması gereken yetenek ve beceriler” değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirme yapılmıştır. Tutum ve davranışlar başlığında;

“Öğrencilerin özerk ve bağımsız öğrenenler olmasını destekleme” içeriğinin B kitabının seçilen bölümünde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütle ilgili örnek cümle/paragraf aşağıda örnek olarak gösterilmiştir.

Ö1: “Öğrencilerin özerk ve bağımsız öğrenenler olmasını destekleme” ölçütüne göre; “Eğitim, bireyin anlam arayışı yoluyla beyninin, yüreğinin ve elinin özgürleştirilmesidir. Çünkü eğitim bir sınır koyma uğraşı değil, ufukları genişletme çalışması olmalıdır. İnsanoğluna yakışır bir eğitim korkudan bağımsız bir eğitimidir. Korku dolu birey, özgür düşünme gücünü yitirir. Birey özgürlüğünü yitirince de yeteneklerini yitirir. “

“Öğrencilerin özgüvene sahip öğrenenler olmasını destekleme” ile ilgili içeriğinin B kitabında yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

“Hayal gücüyle beyni çalıştırmaya sevk edebiliriz. Bir amaç ve hedefimiz varsa, beynimizde bu amaç ve hedefe adım adım ulaşma yollarını hayal ederek ve daima olumlu düşünerek oraya ulaşabiliriz. Hayal kurmak beynin çalışmasına katkı sağlar. “En büyük mucitler, en çok hayal kuranlardır.”

“Öğrencilerin girişimci öğrenenler olmasını destekleme” ile ilgili içeriğinin her iki ders kitabında da yer almadığı öğretim üyeleri ve öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrencilerin öğrenme yeteneklerine güvenen öğrenenler olmasını destekleme” ile ilgili içeriğinin her iki ders kitabında da yer almadığı öğretim üyeleri ve öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrencilerin yaratıcı öğrenenler olmalarını destekleme” ile ilgili içeriğinin B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö1: “Bir öğretmen etkinlikleri kullanırken çocuğun bilgileri olduğu gibi uygulamasını değil, yaratabilmesini, düşünebilmesini ve hayal kurabilmesini amaçlamalıdır.”

Ö2: “Yetişkinler, çocukları hayal kurmayı bırakmaya ve gerçekçi olmaya zorlayarak, onların yaratıcılıklarını öldürürler. Bir çocuğun hayal dünyasına dalmasını “aptalca” olarak nitelemek, çocuğun keşfetme arzusunun kırılmasına ve zamanla yok olmasına sebep olur.”

Ö3: “Yaratıcılığın geliştirilmesinde en önemli araçlardan birisi oyundur. Çünkü çocuklar oyun oynarken hayal güçlerini kullanmakta, oyun sırasında yaratıcılıklarını geliştirmektedirler. Çocuklar oyun oynarken gözlemlendiklerinde, ne kadar yaratıcı oldukları dikkati çeker. Evcilik oyunu oynayan çocuk bu oyunu her seferinde farklı şekillerde oynar, farklı roller üstlenir. Aynı rolleri oynasa bile farklı şekillerde oynar. Önemli olan çocuğa oyun oynama olanağı vermektir.”

“Öğrencilerin eleştirel olmalarını destekleme” ile ilgili içeriğinin B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö4: “Disiplin bazen karşımıza dayak olarak da çıkmaktadır. “Dayak cennetten çıkmadır.”, “Hocanın vurduğu yerde gül biter”, “Kızını dövmeyen dizini döver” ya da “Eti senin kemiği benim” gibi sözler toplumdaki disiplin anlayışını göstermesi açısından ilginçtir. Dayak atan ana-babalar ve öğretmenler aynı zamanda çocuklarını deli gibi severler de. Sorun, bir sevgisizlik sorunu değil, bilgisizlik sorunudur. Büyükler çocuğu için canını bile verebilir ama onunla verimli biçimde vakit geçirmeyi bilmez. Bir an gelir, gereksiz ve anlamsız biçimde şımartır, bir an gelir aynı gereksiz ve

anlamsızlık halinde iki şamar patlatır. Çocuğun anne-babadan aldığı çelişik davranış ve mesajların geleceğin umutsuz şizofrenini hazırladığından haberi bile yoktur.”, “Rodin’in Düşünen Adam adlı heykelini Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin bahçesine koymak, bir hayvanat bahçesinin açılış töreninde hayvan kurban etmek, uyuyan hastayı uyandırıp uyku hapi vermek, “okuldaki kızların çoğu geziye katıldı” cümlesinden “erkeklerin çoğu geziye katılmadı” anlamını çıkarmak gibi durumlar, düşünme becerisi olmadığında ortaya çıkabilecek trajikomik durumlara yalnızca birkaç örnektir.”

“Öğrencilerin iletişim kurmaya açık olmalarını destekleme” ile ilgili içeriğin B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütü ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö5: “Öğrencilerce sıkça belirtilen önemli bir öğretmen özelliği, uygun bir mizah duygusudur. Bu tür öğretmenler, öğrenmeyi eğlenceli kılar. Mizah tansiyonu ortadan kaldırır, öğretmenin kendine güvenini açığa vurur, güven ortamı sağlar. Ve disiplin sorunlarını azaltır.”

Ö6: “Disiplin sağlamada en önemli öğelerden biri de karşılıklı iletişim kurabilmektir. Sınıf ortamı yalnızca öğretmenin söylediği, öğrencilerin dinlediği, edilgen kaldığı bir ortam olmamalıdır.” “Sağlıklı disiplin için, öğretmenin ilk günden itibaren, öğrencilerin “karşısında” birisi olmadığı mesajını vermesi gerekir. Unutulmamalıdır ki, suçlandığını, yargılandığını, aşağılandığını hisseden bireyde psikolojik olarak kendini savunma tepkisi gelişmekte ve kısa zamanda öğretmen-öğrenci ilişkisi karışıklık temeline oturmaktadır. Bu durumda öğrencinin davranışında kalıcı değişiklik gerçekleştirmek ve nitelikli eğitimi söz etmek mümkün değildir.”

“Öğrencilerin meraklı ve ilgili olmalarını destekleme” ile ilgili içeriğin B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütü ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö7: “Öğretmenin ... öğrenimi, mezun olduğu okul yıllarıyla sınırlı değildir. Alanındaki gelişmeleri izleyen, irdeleyen, yargılayan bir beyin işçisidir. Kısacası ömür boyu sürececek entelektüel bir yaşamın sahibidir.”

Ö8: “Yabancı dil bilmeyen, alanındaki yenilikleri ve yerli, yabancı basını izlemeyen, enerjisi alınmış günlük bir yaşamı tekrarlayarak paslanan, kamunun maaş bordrosunda da sürekli hırpalanan, hırpalandıkça yaşam kalitesi düşen ve bunu da bir mazeret olarak kullanan kişilerle öğretme işinde başarılı olma olasılığı yoktur.”

Öğrencilerin yaşam boyu öğrenenler olmalarını destekleyecek niteliklerden birisi de **“Bireylere yaratıcılık ve özyönetim becerilerini kazandırma”** kategorisidir. Bu kategori altında “Yaratıcılık ve öz yönetim için sahip olunması gereken yetenek ve beceriler” yer almaktadır. Yetenek ve beceriler başlığında;

“Öğrencilerin öğrenme amaçlarını belirleyen bağımsız öğrenenler olmalarını destekleme” ile ilgili içeriğin her iki ders kitabından seçilen bölümde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrencilerin öğrenme sürecini değerlendirmesini sağlama” ile ilgili içeriğinin B kitabında yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. B kitabında bölüm sonunda çoktan seçmeli sorularla öğrencinin öğrenme sürecini değerlendirmesi sağlanmaktadır. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Öğrencilerin problem çözme ve analiz etme becerisine sahip olmasını sağlama” yetenek ve becerisine sahip olmalarını sağlayacak içeriğin her iki ders kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Öğrencilerin **“çeşitli kaynaklardan bilgi toplama”** yetenek ve becerisine sahip olmalarını sağlayacak içeriğin her iki ders kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Öğrencilerin **“araştırma, keşfetme”** yetenek ve becerisine sahip olmasını sağlayacak içeriğin B kitabında yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

“Fark yaratan öğretmenlerin başka ne tür özellikleri ve rolleri de olmalıdır?”, “Yaratıcılık ile oyun arasındaki ilişkileri açıklayınız.”

Öğrencilerin **“işbirliği yapma”** yetenek ve becerisine sahip olmasını sağlayacak içeriğin her iki ders kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Öğrencilerin **“karar verme”** becerisine sahip olmalarını sağlayacak içeriğin her iki ders kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirlenmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

“Bilgiyi günlük yaşama transfer etme” kategorisinde; “Gerçek yaşam durumlarının ders kitaplarında canlandırılması”, “Ders kitaplarının dışındaki dünyayı tanıtıcı içeriğin kitapta yer alması”, “Ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesi” değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirme yapılmıştır.

Öğrencilerin **“Gerçek yaşam durumlarının ders kitaplarında canlandırılması”** yolu ile yaşam boyu öğrenen bireyler olmalarını destekleyecek içeriğin her iki ders kitabında da yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

Ö1: “Lisede sınıftaki öğrencilerden biri, öğretmen tahtaya yazı yazarken, çiğnediği sakızı tahtaya atıp yapıştırdı. Öğretmen sinirlenerek, bunu kimin yaptığını sordu. Sakızı atan öğrenciden cevap gelmediği gibi, diğer öğrencilerden hiçbiri de bu öğrencinin ismini vermedi. Öğretmen bağırdı, çağırdı, buna rağmen kimse bir şey söylemedi. Öğretmen büyük bir kızgınlıkla sınıfı terk etti. Okul müdürünün makamına çıkarak olayı ayrıntılı bir şekilde müdüre anlattı. Müdür, bu davranışı yapan öğrencini 10 dakika içerisinde makamına gelmesini emretti; buna rağmen öğrenci kendini ele vermedi. Verdiği süre dolduktan sonra okul müdürü elinde bir fındık çubuğu ile sınıfa geldi, son uyarısını yaptıktan sonra yine cevap alamadı. Son olarak okul müdürü bütün sınıfı, kız-erkek sıra dayacağından geçirdi. Buna rağmen öğretmen de müdür de bu davranışın failini bulamadı.”

Ö2: “Öğretmen ya da öğrenciler arasındaki yaş farkları ya da statü farklılıkları öğretmen ve öğrenciler arasında bir iletişim engeli oluşturmaktadır. ... Öğrencilerin, öğretmenlerinin kapılarını çalarak onları rahatsız etme endişelerini ortadan kaldıran bir davranış, öğretmenlerin ders dışı çalışma saatlerinde oda kapılarını açık tutmalarıdır. Bu davranış, öğretmenlerine rahatsızlık verme endişesi taşıyan öğrenciler için yüreklendirici görsel davetiyeler olmaktadır.”

Ö3: “Bazı öğretmenlerin konunun içeriğinden ya da eğitim-öğretimden çok işin görüntüsü ile ilgilendikleri görülmektedir. Örneğin; bir öğretmen sorduğu bir soruya öğrencisinin ayakta durarak “esas duruşta” yanıt vermesini önemserken, bir başka öğretmen duruşun önemli olmadığını yalnızca verilecek yanıtın doğru ya da yanlışlığının önemli olduğunu önemseyebilir. ... Aslında burada öğretmen kendine saygı gösterilmesini istemektedir. Oysa saygı istenmez, karşı taraf saygıyı gösterir.”

“Ders kitaplarının dışındaki dünyayı tanıtıcı içeriğin kitapta yer alması” yolu ile öğrencilerin yaşam boyu öğrenen bireyler olmalarını sağlayacak içerik B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer almaktadır. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bu ölçütle ilgili örnek cümleler/paragraflardan bazıları aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

“Bir araştırma için İstanbul Üniversitesi öğrencilerine “Türk Politikacılarının Kültür ve Sanatla Olan ilişkileri” adlı Ferit Edgü’nün kaleme aldığı 3-4 sayfalık bir metin verilir ve onlardan bu yazıdan ne anladıklarını açıklamaları istenir. Sonuç beklenmedik derecede çarpıcıdır. Metni anlamayanların oranı %95’tir. Aynı çalışma Boğaziçi Üniversitesi’nde yapıldığında, sonuçlar farklı olmakla birlikte, metni anlamayanların oranı %66’dır. Bu oran da yine oldukça yüksektir.”, “Örneğin; çimenlerin büyümesi ve rüzgârın esmesi kendi hızına bağlıdır. Öyleyse daha hızlı büyüsün diye bir çiçeği yukarı çekmek gerekmez.” şeklindedir.

“Ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesi” değerlendirme ölçütüne uygun içeriğin her iki ders kitabında da yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

“Disiplinler arası ilişki kurma” kategorisinde ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazanılmasını desteklemesi için “Biçimsel olarak disiplinlerarası bağlantı kurma”, “İçerik olarak disiplinlerarası bağlantı kurma” ve “Kullanılan öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantı kurmayı desteklemesi” uygulamalarına sahip olması beklenmektedir.

“Biçimsel olarak disiplinlerarası bağlantı kurma” değerlendirme ölçütüne uygun içeriğin her iki ders kitabında da yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

“İçerik olarak disiplinlerarası bağlantı kurma” ölçütünün B kitabından seçilen bölüm içeriğinde yer aldığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. “Fark yaratan öğretmen; kullandığı renkli ve sihirli dille, anlattığı konuya tutku ve aşk kattığı için şairdir. Evrendeki etkileşimlere, değişikliklere akıl, mantık ve merak kattığı için bir fizikçidir. Öğrencilerin düşüncelerini ve davranışlarını kakofoniden harmoniye götüren bir orkestra şefidir. Her bir öğrencinin sağlam bir temel oluşturmasını sağladığı için bir mimardır. Düşüncelerin bükülmesini ve değişmesini, aynı zamanda esnemesini ve güçlenmesini sağladığı için bir beden eğitimi uzmanıdır. Farklı kişilik, kültür, inanç ve değerlerden oluşan kalabalıklar arasında üretken ve olumlu etkileşimler sağladığı için incelikli ve duyarlı bir diplomattır. Kendisine model olarak bakan genç insanlara davranışları ve ahlak anlayışıyla anlam taşıdığı için bir filozoftur.”, “Beyinler paraşüt gibidir, açılmadıkça çalışmaz. Beyin işlevleri 18-23 yaşlarında artar, 40 yaşından sonrasıyla hızla azalır. Günde 10 bin hücre ölür, ama 65-70 yaşına kadar ölen hücrelerin sayısı toplam hücrelerin ancak yüzde 5’ine ulaşır. Her beyin hücresi öldüğünde, bellekte depolama, yeni bilgileri alma ve öğrenmede zayıflama oluşur. Eğer beyin hücrelerimizi çalıştırırsak, 60 yaşında, bir gencin beyni kadar aktiviteye sahip olabiliriz.”, “20 Kasım 1989 tarihinde her çocuğun yüksek yararının gözetilmesi temel ilkesine dayanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca; çocuklar dinlenecek ve oynayacak zamana ve kültürel, sanatsal etkinliklere katılımda eşit haklara sahip olmalıdır. Yaşına uygun oyuncak ve ilgi yoksunu çocuk, okul yıllarına geldiğinde birçok sorun yaşıyor ve içinde bulunduğu olumsuz fiziksel ortamın da baskısıyla içine kapanık, özgüven yoksunu, kendini ifade edemeyen bir birey haline dönüşüyor.”

“Kullanılan öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantı kurmayı desteklemesi” değerlendirme ölçütüne uygun içeriğin her iki ders kitabında da yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

“Esneklik” kategorisinde “Esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanımı” değerlendirme ölçütüne göre analiz yapıldığında esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin ders kitaplarının seçilen bölümlerinin içeriğinde yer almadığı öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Bu konuda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılmasını destekleyecek 29 alt ölçütten yalnızca 4’ü (renkli kapak, öğrencilerin geçmiş deneyimlerine ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik, dilin anlaşılır olması, gerçek yaşama uygun durumların ders kitabında canlandırılması) her iki ders kitabında da bulunmaktadır. Ulaşılan bulgular tablo olarak sunulduğunda;

Tablo 1: Yükseköğretimde kullanılan ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumunun öğretim üyesi ve öğrencilere göre var olma durumunu gösteren tablo

Kategori	Değerlendirme Ölçütü	Alt Değerlendirme Ölçütü	Öğretim üyeleri		Öğrenciler	
			A Kitap	B Kitap	A Kitap	B Kitap
Kitabın biçimsel özellikleri		Renkli kapak	1	1	1	1
		Kapak ve içerikte renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler	0	0	0	0
		İçeriğin öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik	1	1	1	1

Öğrenmede motivasyonu sağlama	Kitapların içerik özellikleri	olması İçeriğin öğrencinin ilgisini çekecek biçimde görsel çekicilerle birlikte sunulması	0	0	0	0	
	Kitabın dili	Dilin anlaşılabilir olması	1	1	1	1	
	Öğrenciye sunulan deneyimlerin çeşitliliği	İçerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerinin yer alması	0	0	0	0	
		Öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını sağlama	0	0	0	0	
Yaratıcılık ve öz yönetim becerilerine sahip olma	Tutum ve davranışlar	Özerklik	0	1	0	1	
		Özgüven	0	1	0	1	
		Girişimcilik	0	0	0	0	
		Öğrenme yeteneklerine güvenme	0	0	0	0	
		Yaratıcı olma	0	1	0	1	
		Eleştirel olma	0	1	0	1	
		İletişim kurmaya açık olma	0	1	0	1	
		Meraklı ve ilgili olma	0	1	0	1	
		Öğrenme amaçlarını belirleme ve bağımsız öğrenenler olma	0	0	0	0	
		Öğrenme sürecini değerlendirme	0	1	0	1	
		Yetenek beceriler	Problem çözme ve analiz etme	0	0	0	0
			Çeşitli kaynaklardan bilgi toplama	0	0	0	0
			Araştırma, keşfetme	0	1	0	1
İşbirliği yapma	0		0	0	0		
Karar verme becerilerini geliştirme	0		0	0	0		
Bilgiyi günlük yaşama transfer etme	Gerçek yaşama uygun-benzeyen durumların ders kitaplarında canlandırılması	-	1	1	1	1	
	Ders kitaplarının dışındaki dünyanın kitapta yer alması	-	0	1	0	1	
	Ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesini sağlama	-	0	0	0	0	
Disiplinler arası bağlantı kurma	Ders kitabının biçimsel olarak disiplinler arası bağlantı kurması	-	0	0	0	0	
	Ders kitaplarının içerikleri ile disiplinler arası bağlantı kurma	-	0	1	0	1	
	Öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantı kurmaması	-	0	0	0	0	
Esneklik	Esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanımı	-	0	0	0	0	

Ders kitabı kapağının ciltli olması, içerikte renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler, resimlerin, öğrencinin ilgisini çekecek görsel öğelerin kullanılmaması; içerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerine yer verilmemesi; öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını desteklememesi; girişimcilik, öğrenme yeteneklerine güvenme, öğrenme amaçlarını belirleme ve bağımsız öğrenenler olma, problem çözme ve analiz etme, çeşitli kaynaklardan bilgi toplama, işbirliği yapma, karar verme becerilerini geliştirmeme; ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesini sağlamama; ders kitabının biçimsel olarak disiplinler arası bağlantı kurmaması; öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantıyı kurmaması ve esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanılmaması ölçütleri (toplam 15 adet) her iki ders kitabında bulunmamaktadır.

Öğrenciye özerklik, özgüven, yaratıcı olma, eleştirel olma, iletişim kurmaya açık olma, meraklı ve ilgili olma, öğrenme sürecini değerlendirme, araştırma keşfetme becerilerinin gelişmesini sağlama; ders kitaplarının dışındaki dünyayı tanıtıcı içeriğin kitapta yer alması; ders kitabının içerik olarak disiplinler arası ilişki kurması, gibi 10 adet ölçüt sadece B kitabında yer almaktadır.

Bu bulgular ders kitaplarının yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırmada yetersiz olduğunu göstermektedir. B kitabının 29 ölçütün 14'üne sahip olması, A kitabının sadece 4 ölçüte sahip olması oldukça yetersizdir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu başlık altında yükseköğretimde kullanılan eğitim bilimine giriş ders kitaplarının seçilen bölümlerinin öğrencilerde yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma durumu öğretim üyesi ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmiş, ulaşılan bulgular tartışılmış, konu ile ilgili öneriler sıralanmıştır.

1966 yılında Annis tarafından “Yükseköğretim Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi Rehberi” hazırlanmıştır. Annis (1966) bu çalışmasında; 1920’li yıllarda Maxwell, Franzen ve Fowls; 1931 yılında Jensen tarafından belirlenen ders kitabı değerlendirme ölçütlerini sıralamıştır. Bu ölçütlerden bazıları; fiziksel yapı başlığında; kitabın büyüklüğü (sayfa sayısı ve sayfaların numaralandırılması), kitabın formu-biçimi, kitabın cildi (karton, kumaş, tahta, deri olması, kitabın dayanıklılığı, kitabın çekiciliği), kitabın dış kaplaması (renkli ve dekoratif), kağıdın niteliği (parlaklığı, matlığı, hafif boyalı olması, ağır ya da ince oluşu, dolgun oluşu), yazı tipi (yazı türü, büyüklüğü, farklı yaştaki insanlar tarafından okunduğunda göz yorgunluğu yapmaması), harflerin aralığı (harflerin, kelimelerin, satırların, paragrafların arasındaki boşluk), kenar boşluğu, içerik başlığında; harita, tablo, grafik ve diyagramların yer alması ve işlevsel olması gerektiğini sıralamıştır. Bunlara ek olarak ders kitabının içeriğinin bir gruba yönelik önyargı, dar bakış açısı veya etkileme amaçlı içerik sunmama, öğrencilerin düşünmesini destekleme, öğrencilerin anlatılan konu ile diğer konuları birlikte düşünmelerini ilişki kurmalarını sağlama, yazarın alandaki son gelişmeleri kitaba yansıtması, yapılan yorumlar nesnel olması, kitabın cildinin kötü kullanımlara karşı dayanıklı olması, çizimlerin modern-artistik olması gerektiğini sıralamıştır. Görüldüğü gibi ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler 1920’lerden günümüze kadar büyük değişiklik göstermemiştir ancak yaşam boyu öğrenme, eleştirel düşünme, analitik düşünme, iletişim kurma gibi 21. yy becerilerinin kazanılması günümüz için bir gereklilik olunca ders kitaplarının da bu becerileri kazandırması gerekmiş, ders kitaplarına yönelik beklenti değişmiştir.

Sequin (1989, s.26) bir ders kitabı tasarlanmanın ve yayınlamanın oldukça karmaşık süreçler içerdiğini, kitapta görsellerin, grafiklerin kullanılmasının, kitabın bir stile sahip olmasının, metin resim ilişkisinin doğru kurulmasının, kitabın şeklinin ve büyüklüğünün okumayı-taşımayı kolaylaştırmasının, resim-metin orantısının olması gerektiğini, kitabın basılacağı kağıt türüne, kalitesine, baskıya uygunluk durumuna dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı çalışmada Sequin (1989) ders kitaplarının iki disiplini birleştirerek konuları, olayları ya da olguları daha etkili anlatabileceğini, bu şekilde sunumun öğrencinin ilişki kurma becerisini geliştireceğini, mevcut ders kitaplarının konular ve gerçekler arasında bağlantı kurmada yetersiz kaldığını vurgulamıştır. Motivasyon konusuna da değinen Sequin (1989), ders kitaplarının öğrencileri öğrenmeye motive etme ve motiveyi sürdürme konusunda başarılı olabileceğini, bunu yaparken orijinal örneklerden, sıra dışı

alıştırmalardan, kitabın içinde bağlantıları ortaya çıkaran, soru soran, bilgi veren bir karakterden yararlanılabileceğini belirtmiştir.

Eğitim fakültelerinin birinci sınıflarında uygulanan Eğitim Bilimine Giriş ders kitaplarının da en az yukarıda sıralanan niteliklere sahip olması beklenmektedir. Ancak yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılmasını destekleyecek 29 alt ölçütten yalnızca renkli kapağa sahip olma, öğrencilerin geçmiş deneyimlerine ve gelecekle ilgili hedeflerine yönelik olma, dilin anlaşılır olması, gerçek yaşama uygun durumların ders kitabında canlandırılması her iki ders kitabında da bulunmaktadır. Buna karşın ders kitabı kapağının ciltli olması, içerikte renkli fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, karikatürler, resimlerin, öğrencinin ilgisini çekecek görsel öğelerin kullanılmaması; içerik sunumunda çeşitli öğretim tekniklerine yer verilmemesi; öğrencilerin aktif öğrenenler olmasını desteklememesi; girişimcilik, öğrenme yeteneklerine güvenme, öğrenme amaçlarını belirleme ve bağımsız öğrenenler olma, problem çözme ve analiz etme, çeşitli kaynaklardan bilgi toplama, işbirliği yapma, karar verme becerilerini geliştirmeme; ders kitabında yer alan yaklaşımlarla gerçek dünyanın keşfedilmesini sağlamama; ders kitabının biçimsel olarak disiplinler arası bağlantı kurmaması; öğretim yöntemlerinin disiplinler arası bağlantıyı kurmaması ve esnekliği sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanılmaması ölçütleri her iki ders kitabında bulunmamaktadır. Öğrenciye özerklik, özgüven, yaratıcı olma, eleştirel olma, iletişim kurmaya açık olma, meraklı ve ilgili olma, öğrenme sürecini değerlendirme, araştırma keşfetme becerilerinin gelişmesini sağlama; ders kitaplarının dışındaki dünyayı tanıtıcı içeriğin kitapta yer alması; ders kitabının içerik olarak disiplinler arası ilişki kurması, gibi 10 adet ölçüt sadece B kitabında yer almaktadır. Ders kitaplarının yetersizliği Gök, İpek, Faruk ve Beldağ (2016) tarafından yapılan çalışmada da ortaya konmuştur. Bu durumun yayınevlerinin yayın politikaları, basım maliyetleri, bu konudaki birikim eksikliği gibi çeşitli gerekçelerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yükseköğretimde üniversiteler ve ilgili birimlerde ders aracı olarak kullanılan kitaplarla yardımcı ders kitaplarının basımı ile ilgili bir yönetmelik bulunmaktadır. Bu yönetmelikte ağırlıklı olarak kitap ve ders notlarının basımı, telif ücreti, kitapların basım ücreti gibi işlemlere yönelik temel bilgiler yer almaktadır ancak kitapların sahip olması gereken nitelikler yer almamaktadır.

Örgün eğitim kademesinde ilk ve ortaöğretimde ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp basılırken yükseköğretimde ders kitaplarının basımı ve yayımı çalışmalarını özel yayınevleri yürütmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ders kitapları ile ilgili çalışmaları yönlendirmek amacıyla “Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamalar” başlıklı bir kılavuz yayınlanmıştır. Kılavuzda ders kitaplarının Anayasa ve mevzuata uygun, içeriğin bilimsel olarak yeterli, içeriğin eğitim ve öğretim programının kapsamını ve kazanımları karşılama yeterliğinde ve görsel tasarımın ve içerik tasarımının öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olması ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Turğut’un (2011) 10. sınıf tarih ders kitabını öğrenci görüşlerine göre değerlendirdiği çalışmasında ortaya çıktığı gibi seçilen ders kitabının fiziksel özellikleri öğrencide okuma isteği uyandırmamakta, kitapta baskı hataları bulunmakta, kitapta kullanılan görsel ve yazılı materyaller amaca hizmet etmemekte, kitabın içeriği öğrencilerin beklentilerini karşılamamakta, ders kitabı dil, imla, anlatım yönünde bazı sorunlar barındırmakta, kitabın ölçme değerlendirme ögesinde sorunların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yıldırım (2006) ortaöğretim tarih ders kitaplarını incelediği çalışmasında öğrencilerin sınavlara hazırlanmasında ders kitaplarının öğrencilere yardımcı olduğunu ancak hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin, ders kitaplarındaki fiziksel özellikleri, içerik sunumu ve organizasyonu, kitapta kullanılan dili, öğretme ve öğrenme yardımcılarını ve kitapların öğrencilerin üzerindeki etkilerinde bazı sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada ders kitaplarının çoğunlukla bilgi aktarımına odaklandığı, öğrencilerin kitapta yer alan bilgileri, ilgi ile okumalarında yetersiz kaldığı sonucunu ortaya koymuştur. Ders kitaplarının öğrencilerin düşünme becerilerini ve konuya yönelik olumlu tutum geliştirmede yetersiz olduğu ortaya konmuştur. Reinders ve Balçıkankılı (2011) tarafından yapılan bir araştırmanın bulguları da tüm dünyada sıklıkla kullanılan dil öğrenme ders kitaplarının öğrenen özerkliğini az desteklediğini ve öğrencilerin bu süreci deneyimlemesi konusunda onlara sınırlı fırsatlar sunduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bu bulgular sadece yükseköğretim kademesinde değil ortaöğretim kademesinde de kitaplarda çeşitli sorunların olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlara dayalı olarak getirilebilecek öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- 1- Yükseköğretim kademesinde görev yapan ve ders kitabı yazan öğretim üyelerinin yaşam boyu öğrenme ve ders kitaplarında yaşam boyu öğrenme becerileri konusunda bilgi edinmesi yararlı olacaktır.
- 2- Kitap yayınlama ve basma sürecinde görevli kişilerin; ders kitaplarının editörlerinin, kitapların basımını gerçekleştiren yayınevlerinin temsilcilerinin, dizgi-grafik-tasarım görevlilerinin yaşam boyu öğrenme becerileri ve ders kitapları aracılığı ile bu becerilerin kazandırılması konusunda bilgi sahibi olması sağlanmalıdır.
- 3- Yurt dışında yapılan ders kitabı inceleme konulu çalışmalar bakıldığında kitapların değerlendirilmesinde “Ulusal Program Çizelgesi” (Lemmer, Edwards, Rapule, 2008), “İktisatta Ulusal Standartlar” (Leet, Lopus, 2007), “Ulusal Fen Eğitimi Standartları” (Haurry, 2000) gibi standart ölçütlerin kullanıldığı görülmüştür. Ülkemizde de bu tür ulusal standartlar bulunmadığı için ders kitaplarının değerlendirilmesinde oldukça farklı ölçütler kullanılmakta ancak bu ölçütler ders kitaplarının nitelik artışında etkili olmamaktadır. Ülkemizde de ulusal ders kitabı yazım standartlarının hazırlanması bu standartlara yaşam boyu öğrenmeyi destekleyecek ölçütlerin de eklenmesi yararlı olacaktır.
- 4- Ders kitaplarının değerlendirilmesinde kullanılan çeşitli ölçütler bulunmaktadır. Czegledy ve Kovacs (2008) tarafından geliştirilen bir ölçüte göre bir ders kitabında; öğretim, kullanışlı olma, yapı-içerik-gereksinimler, beklentileri karşılama ve tasarım; Radic-Bojanic ve Topalov’a (2016) göre öğrencilerin geçmiş yaşantılarına uygunluk, öğrenme teorisini temele alma, dil becerilerini geliştirme, materyallerin kalitesi, içeriğin sıralanışı, diziliş yapısı, içeriğin netliği, öğretmen rehberi bulunmalıdır. Ülkemizde kullanılan “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”nde de ders kitaplarının Anayasa ve kanunlara uygun olması gerektiği, bilimsel hata içermeyeceği, temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşıma sahip olması gerektiği, reklam niteliğinde öğeler içermeyeceği, eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsaması gerektiği, görsel tasarım ve içerik tasarımının öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılması gerektiği sıralanmıştır. Bu ölçütlerde yaşam boyu öğrenmeyi destekleyecek bir ölçüt bulunmamaktadır. Ders kitapları öğrencilerin kolayca ulaşabilecekleri bir kaynak olduğu için yaşam boyu öğrenme becerilerini desteklemede etkili olacaktır. Kitaplarda yaşam boyu öğrenme becerilerinin gelişmesini destekleyecek içeriklerin de yer alması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Al-Edwan, Z. S., & Hamaidi, D. A. H. (2011). Evaluating social and national education textbooks based on the criteria of knowledge-based economy from the perspectives of elementary teachers in Jordan. *Education, 131*(3), 684-697..
- Annis, Beverly Hastings. (1966). A Guide to the Evaluation of High School Textbooks. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Southern California University, Faculty of the School of Education. Web: <https://search.proquest.com/docview/1609688042?accountid=25247> adresinden 10 Temmuz 2018'de alınmıştır.
- Bucherberger, F., Campos, B. P., Kallos, D., & Stephenson, J. (2000). *Green paper on teacher education in Europe: High quality teacher education for high quality education and training*..
- Clark, M. (1980). School Textbooks and Lifelong Learning: Textbooks as Tools for Learning How to Learn. An Exploratory Case Study: United States of America..
- Coşkun, Y.D. ve Demirel, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşam boyu öğrenme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 42, 108-120.
- Cropley, A.J. ve Knapper C.K. (1983). Higher education and the promotion of lifelong learning, *Studies in Higher Education, 8:1, 15-21*, <http://dx.doi.org/10.1080/03075078312331379081>
- Czegledy, I., & Kovacs, A. (2008). How to Choose a Textbook on Mathematics?. *Acta Didactica Napocensia, 1*(2), 16-30.. http://dppd.ubbcluj.ro/adn/article_1_2_2.pdf
- Dinevski, D., & Dinevski, I. V. (2004). The concepts of university lifelong learning provision in Europe. *Transition Studies Review, 11*(3), 227-235..
- Epçapan, C. (2013). Yaşam boyu öğrenme becerilerinin ders kitaplarında yer alma düzeyine örnek bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Türkçe'nin Öğretimi Özel Sayısı. Yıl:6, Sayı:11.
- Gök, E., İpek, C., Yaylacı, A.F., Beldağ, A. (2016). Yükseköğretim ders kitaplarında nitelik: eğitim bilimleri alanındaki kitaplara ilişkin bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi* Cilt 24 No:3. 1245-1262
- Haury, D. L. (2000). *High school biology textbooks do not meet national standards*. ERIC Clearinghouse. 10 Temmuz 2018 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED463949.pdf> adresinden alınmıştır.
- Hummel, C. (1988). *School Textbooks and Lifelong Education: An Analysis of Schoolbooks from Three Countries*. UIE Monographs 12.
- Lemmer, M., Edwards, J. A., & Rapule, S. (2008). Educators' selection and evaluation of natural sciences textbooks. *South African Journal of Education, 28*(2), 175-188.
- Leet, D. R., & Lopus, J. S. (2007). Ten observations on high school economics textbooks. *Citizenship, Social and Economics Education, 7*(3), 201-214.
- Radić-Bojanić, B. B., & Topalov, J. P. (2016). Textbooks in the EFL classroom: Defining, assessing and analyzing. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini, (46-3)*, 137-153.
- Reinders, H. ve Balçıklı, C. (2011). Do classroom textbook encourage learner autonomy? *Novatis Royal Research on Youth and Language. 5*(2,) 265-272.
- Seguin, R. (1989). The elaboration of school textbooks-Methodological guide.
- Soran, H., Akkoyunlu, B. ve Kavak, Y. (2006). Yaşam boyu öğrenme becerileri ve eğitimcilerin eğitimi programı: Hacettepe Üniversitesi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30, 201-210
- Swanepoel, S. (2010). *The assessment of the quality of science education textbooks: Conceptual framework and instruments for analysis* (Doctoral dissertation, University of South Africa).

- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2016). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. 10 Temmuz 2018 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/www/kriterler/dosya/9> adresinden alınmıştır.
- T.C. Yükseköğretim Kurulu. (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*. Yükseköğretim Kurulu. Yayın No: 2007-1. Meteksan A.Ş.
- Turgut, S. (2011). Ortaöğretim 10. sınıf tarih ders kitabının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yildirim, A. (2006). High school textbooks in Turkey from teachers' and students' perspectives: the case of history textbooks. *Asia Pacific Education Review*, 7(2), 218-228. 10 Temmuz 2018 tarihinde <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03031545> adresinden alınmıştır.